

Sygn.akt III AUa 734/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 stycznia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Piotr Prusinowski (spr.)

Sędziowie: SA Bohdan Bieniek

SO del. Marzanna Rogowska

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 8 stycznia 2014 r. w B.

sprawy z odwołania J. T.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Ostrołęce III Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 26 marca 2013 r. sygn. akt III U 894/12

oddala apelację.

Sygn. akt III AUa 734/13

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. decyzją z dnia 17 października 2012 roku, wydaną na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 153, poz. 1227 ze zm.) oraz ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 205, poz. 1585 ze zm.), zobowiązał J. T. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z tytułu renty rodzinnej za okres od dnia 1 lutego 2010 roku do dnia 30 września 2010 roku oraz od dnia 1 grudnia 2010 roku do dnia 30 września 2012 roku w kwocie 22.070,42 złotych wraz z odsetkami w kwocie 3.794,65 złotych.

J. T. w odwołaniu od powyższej decyzji podniósł, iż w okresie od dnia 1 października 2010 roku do dnia 25 listopada 2011 roku kontynuował naukę na studiach, na potwierdzenie czego złożył stosowne zaświadczenie. Domagał się zmiany powyższej decyzji poprzez uznanie, że w/w okresie miał prawo do pobierania renty rodzinnej i wypłacone mu w tym okresie świadczenie nie było świadczeniem nienależnym.

Wobec przedłożenia powyższego zaświadczenia Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. decyzją z dnia 22 listopada 2012 roku zmienił decyzję z dnia 17 października 2012 roku, stwierdzając, że J. T. pobrał nienależne świadczenie w okresach od dnia 1 lutego 2010 roku do dnia 30 września 2010 roku oraz od dnia 1 grudnia 2011 roku

do dnia 30 września 2012 roku w kwocie 13.397,93 złotych wraz z odsetkami za okres od dnia 1 lutego 2010 roku do dnia 17 października 2012 roku, tj. do dnia wydania decyzji w kwocie 2.223,82 złotych.

Sąd Okręgowy w Ostrołęce III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, po rozpoznaniu powyższego odwołania od decyzji z dnia 17 października 2012 roku zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że ustalił, iż J. T. ma obowiązek zapłaty odsetek od nienależnie pobranych świadczeń, poczynawszy od dnia 24 października 2012 roku (pkt I) oraz w pozostałym zakresie umorzył postępowanie (pkt II). Sąd I instancji wskazał, iż spór sprowadzał się do ustalenia, czy J. T. był uprawniony do pobierania renty rodzinnej w okresie od dnia 1 października 2010 roku do dnia 25 listopada 2011 roku. Innych okresów, za które został objęty obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, wynikających z zaskarżonej decyzji wnioskodawca bowiem nie kwestionował. Powyższa kwestia została rozstrzygnięta decyzją organu rentowego z dnia 22 listopada 2012 roku, na podstawie której żądanie wnioskodawcy wyrażone w odwołaniu od decyzji z dnia 17 października 2012 roku zostało w całości uwzględnione, co skutkowało umorzeniem postępowania w tym zakresie na podstawie art. 477¹³ k.p.c. Sąd Okręgowy uznał przy tym, że skoro wnioskodawca odwołał się od decyzji ustalającej wysokość nienależnie pobranego świadczenia, to odwołanie obejmuje również kwestię odsetek. W powyższym zakresie Sąd I instancji dostrzegł, iż organ rentowy w sposób nieprawidłowy obliczył odsetki od nienależnie pobranego świadczenia, uznając, że winny być one liczone od daty wypłaty nienależnie pobranego świadczenia. Zdaniem Sądu I instancji, w przypadku nienależnie pobranych świadczeń, odsetki biegą od następnego dnia od doręczenia decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Ze zwrotnego poświadczenia odbioru zaskarżonej decyzji z dnia 17 października 2012 roku wynika, iż J. T. decyzję tę odebrał w dniu 23 października 2012 roku (k. 175 akt ZUS). Wobec powyższego odsetki od nienależnie pobranego świadczenia, ustalonego ostatecznie decyzją z dnia 22 listopada 2012 roku na kwotę 13.397,93 złotych biegą od dnia 24 października 2012 roku. Do takiego wniosku, zdaniem Sądu I instancji, prowadzi wykładnia przepisu art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którym osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11. W kwestii interpretacji powyższego przepisu, zaś w szczególności w kwestii rozumienia odesłania do prawa cywilnego, wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lutego 2010 roku w sprawie o sygn. akt I UK 210/09 (lex numer 585713), oraz wcześniej w wyroku z dnia 16 grudnia 2008 roku w sprawie o sygn. akt I UK 154/08 (lex numer 488070). Zdaniem Sądu Najwyższego, odesłania tego nie można traktować tak szeroko, aby miało ono umożliwiać poszukiwanie w prawie cywilnym terminu wymagalności świadczeń podlegających zwrotowi, zaś w konsekwencji terminu, od którego można żądać odsetek. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy, zasady prawa cywilnego, których dotyczy odesłanie, odnoszą się jedynie do odsetek. Zasadą określoną w prawie cywilnym, odnoszącą się do odsetek jest możliwość ich żądania w razie opóźnienia się dłużnika ze spełnieniem świadczenia (art. 481 § 1 k.c.). Natomiast określenie terminu, od kiedy dłużnik pobierający nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego opóźnia się z jego zwrotem, nie jest objęte odesłaniem. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, nie jest to materia zasad prawa cywilnego, lecz prawa ubezpieczeń społecznych. Sąd Okręgowy w całości podzielił powyższe stanowisko Sądu Najwyższego. Stwierdził, iż organ rentowy ma obowiązek do naliczania odsetek ustawowych, jeżeli ubezpieczony nie zwróci nienależnie pobranego świadczenia niezwłocznie po otrzymaniu decyzji ustalającej obowiązek zwrotu świadczenia. Decyzja ta ma charakter konstytutywny. Stąd odsetki, o których mowa w art. 84 ust. 1 w/w ustawy, nie biegą przed doręceniem decyzji ustalającej obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy jak w pkt I sentencji wyroku orzekł na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., zaś jak w pkt II sentencji wyroku – na podstawie art. 477¹³ k.p.c.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w P. zaskarżył powyższy wyrok w części dotyczącej pkt I w zakresie zwalniającym ubezpieczonego od zapłaty odsetek naliczonych za okres przed dniem 24 października 2012 roku, zarzucając temu orzeczeniu w tym zakresie naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych.

Wskazując na powyższy zarzut organ rentowy wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja organu rentowego nie jest zasadna. Rozpoznając niniejszą sprawę Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych, jak również właściwej wykładni przepisu art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie dotyczącym zawartego w tym przepisie odesłania do zasad określonych przepisami prawa cywilnego, zaś w szczególności w kwestii tego, w jakim zakresie odesłanie to dotyczy kwestii odsetek od nienależnie pobranego świadczenia.

Inaczej mówiąc, przedmiotem sporu na obecnym etapie postępowania było to, czy odsetki od nienależnie pobranego świadczenia winny być liczone od chwili wypłaty świadczenia – zgodnie ze stanowiskiem skarżącego organu rentowego, czy też od doręczenia decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia – jak uznał Sąd Okręgowy.

Stosownie do uregulowania zawartego w art. 84 ust. 1 w/w ustawy osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11.

W kwestii interpretacji przepisu art. 84 ust. 1 w/w ustawy, zaś w szczególności w kwestii będącej przedmiotem sporu w niniejszej sprawie, jak wskazał Sąd I instancji w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, w sposób jasny i czytelny wypowiedział się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 3 lutego 2010 roku w sprawie o sygn. akt I UK 210/09 (Lex nr 585713). Wyjaśnił w nim, iż wykładnia tego przepisu obejmuje dwie kwestie: po pierwsze wyjaśnienie, kiedy nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego staje się wymagalne i podlega zwrotowi i po drugie zakres odesłania do prawa cywilnego dotyczącego odsetek.

Wyjaśniając pierwsze z tych zagadnień Sąd Najwyższy przypomniał, iż pojęcie nienależnego świadczenia z ubezpieczeń emerytalnego i rentowego zostało uregulowane w art. 138 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 153, poz. 1227 ze zm.). Zgodnie z tym przepisem, za nienależnie pobrane świadczenia uważa się, między innymi, świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia. Sąd Najwyższy wyjaśnił przy tym, że podmiotowy aspekt uznania świadczenia za nienależne - świadomość pobierania świadczenia, które zostało uzyskane w sposób niezgodny z prawem - nie przesądza o tym, kiedy świadczenie jako nienależne w sensie prawnym. Owa świadomość jest jedną z przesłanek uznania świadczenia za nienależne, jednakże jej istnienie nie sprawia, że świadczenie z ubezpieczenia społecznego jako nienależne podlega zwrotowi w dacie wypłaty. Można jedynie powiedzieć, że świadczenie uzyskane w takich okolicznościach nigdy nie należało się, a zatem w tym sensie „było nienależne” i „uważa się” je za nienależne zgodnie z art. 138 ust. 2 ustawy emerytalnej. Sąd Najwyższy przypomniał nadto, że świadczenia z ubezpieczeń społecznych są przyznawane w drodze decyzji administracyjnych i na podstawie decyzji administracyjnych są wypłacane. Nie można zatem utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej jako nienależne podlegały zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły. Świadczenia w myśl art. 84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS uważane za nienależne podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. Zgodnie z argumentacją Sądu Najwyższego, pogląd ten umacnia treść art. 84 ust. 4 i ust. 7 ustawy systemowej, w których użyte zostały sformułowania „kwoty nienależnie pobranych świadczeń ustalone prawomocną decyzją” (ust. 4) oraz „uprawomocnienie się decyzji ustalającej te należności” (ust. 7). Świadomość uzyskania prawa do świadczeń na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo innego rodzaju wprowadzenia w błąd organu rentowego jest jedynie jedną z przesłanek wydania decyzji. Organ rentowy jest przy tym - z mocy art. 138 ustawy emerytalnej (tak samo z mocy art. 84 ustawy systemowej) - ograniczony co do okresu, za który może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń. W tej decyzji organ określa kwotę świadczeń nienależnych. Od kwoty wymienionej w decyzji należą się odsetki „w wysokości i na zasadach prawa cywilnego”.

Druga zaś kwestia związana z wykładnią art. 84 ust. 1 ustawy systemowej dotyczy rozumienia tego odesłania do prawa cywilnego. Zdaniem Sądu Najwyższego, nie ma podstaw do tak szerokiego rozumienia odesłania, aby umożliwiło ono poszukiwanie w prawie cywilnym terminu wymagalności świadczeń podlegających zwrotowi, zaś w konsekwencji

terminu, od którego można żądać odsetek. Przede wszystkim sprzeciwia się temu wykładnia językowa analizowanego przepisu. „Zasady prawa cywilnego”, których dotyczy odesłanie, odnoszą się jedynie do odsetek. Zasadą określoną w prawie cywilnym, odnoszącą się do odsetek jest natomiast możliwość ich żądania w razie opóźnienia się dłużnika ze spełnieniem świadczenia (art. 481 § 1 k.c.). Określenie terminu, od kiedy dłużnik - pobierający nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego - opóźnia się z jego zwrotem, nie jest objęte odesłaniem. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy, nie jest to materia „zasad prawa cywilnego”, lecz prawa ubezpieczeń społecznych. „Zasady prawa cywilnego”, regulujące opóźnienie dłużnika w spełnieniu świadczenia cywilnoprawnego są różnorodne, uzależnione od rodzaju świadczenia. Odesłanie do prawa cywilnego nie dotyczy terminów wymagalności świadczeń cywilnoprawnych ani - co się z tym wiąże - określenia, od kiedy dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia. Są to zasady dotyczące odsetek tylko pośrednio. Odesłanie byłoby niejednoznaczne, gdyby rozumieć je tak szeroko, gdyż w prawie cywilnym opóźnienie dłużnika uregulowane jest w różnorodny sposób w zależności od tego, jakiego świadczenia dotyczy. Określenia od kiedy należą się odsetki od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, także od świadczeń podlegających zwrotowi, należy natomiast – zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego - poszukiwać w prawie ubezpieczeń społecznych, a nie w prawie cywilnym.

Sąd Apelacyjny, podobnie jak Sąd Okręgowy, przychyliła się do wykładni analizowanego przepisu dokonanej przez Sąd Najwyższy w przywołanym powyżej wyroku z dnia 3 lutego 2010 roku w sprawie o sygn. akt I UK 210/09. Analogiczne poglądy zostały także wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2008 roku w sprawie o sygn. akt I UK 154/08 (Lex numer 488070), jak również w wyroku Sadu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 marca 2013 roku w sprawie o sygn. akt III AUa 1311/12 (Lex numer 1298936). Identyfikując się ze wskazanymi poglądami Sądu Najwyższego, należy przyjąć, że apelacja organu rentowego nie jest trafna.

Z powyższych względów Sąd II instancji podziela stanowisko Sądu Okręgowego, uznającego, że odsetki od nienależnie pobranych świadczeń biegną od następnego dnia od doręczenia decyzji o obowiązku ich zwrotu.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.